

Xenophon om jagt med hunde – et skrift om *paideia*¹

af Rasmus Gottschalck

Under Xenophons navn er overleveret et lille skrift med titlen *Kynēgetikós <lógos>*, der almindeligvis oversættes til dansk med *Jagt med hunde* eller i daglig tale blot kaldes *Hundejagten*.² *Kynēgētēs* er det almindelige ord på græsk for en jæger og betyder egentligt “én, der anfører hunde.” Jagt forstås altså umiddelbart som jagt med hunde. I tekstudgaver og oversættelser optræder *Hundejagten* altid som et af de sidste skrifter i rækken af Xenophons opuscula og hører vist til de værker, som de færreste får læst. Det er heller ikke så mærkeligt, for i kraft af sit emne falder værket uden for den almindelige kanon. Men det fortjener alligevel en vis opmærksomhed. Det er den første nærmere beskrivelse af jagt i europæisk historie og grundlaget for den senere antikke og europæiske jagtlitteratur.³ Desuden er det andet end blot en beskrivelse af en aristokratisk fritidsforøjelse. Værket indeholder både kritiske afsnit om sofisterne, deres undervisning og uddannelsesform (*paideía*) samt nogle selvbiografiske bemærkninger, hvori Xenophon formulerer sit overordnede formål med at skrive. Jeg vil i det følgende forsøge at forklare, hvad meningen med denne tilsyneladende ejendommelige komposition kan tænkes at være, og præsentere et bud på, hvorfor der optræder den slags afsnit i et værk om jagt – kort sagt, hvad er egentlig formålet med *Hundejagten*?

-
1. Til grund for denne tekst er brugt den græske tekst i Oxford Classical Texts: Xenophontis Opera Omnia Tomus V opuscula 1961 v. E. C. Marchant. Desuden har jeg skelet til andre tekstudgaver og diverse oversættelser af Xenophons værk – se bibliografi.
 2. Både Holger Friis Johansen (1984) 292 og Chr. Gorm Tortzen (2009) 44-6 kalder værket *Jagt med hunde*. I denne artikel omtales værket for nemheds skyld blot som *Hundejagten*.
 3. E.g. Philips/Willcock (1999) 21-25.

Men inden da et par ord om værkets autenticitet. Selv om værket er overleveret under Xenophons navn, har der været usikkerhed om, hvem forfatteren i virkeligheden var - en diskussion, der har stået på siden 1800-tallet.⁴ Jeg skal ikke her gennemgå alle argumenter for og imod i dette forfatterspørgsmål, men blot nævne, at jeg i det følgende støtter mig til det, som i dag lader til at være alment accepteret i forskningen, nemlig at Xenophon er værkets forfatter.⁵

Hundejagten er formentlig skrevet omkring 390 fvt., da Xenophon var i exil fra Athen og boede i den ejendom i Skillous, som spartanerne havde foræret ham.⁶ Værket er henvendt til "de unge" (*Cyn.*1.18), som Xenophon råder til ikke at se ned på jagt eller anden uddannelse (*paideía*). Xenophon forklarer ikke, hvem disse unge er, eller hvor de befinder sig, men et godt gæt er, at der tænkes på unge athenske aristokrater. Det var aristokrater, der gik på jagt, og selv om Xenophon formentlig ikke selv har befundet sig i Athen på affattelsestidspunktet, tyder meget på, at værket er et indlæg i en større debat om uddannelse, der foregik i samtidens Athen (mere om det nedenfor).

Hundejagten består overordnet af tre klart adskilte dele (i moderne tekstudgaver inddelt i 13 kapitler), en prolog (kap. 1), en praktisk vejledning i jagt (kap. 2-11) og en epilog (kap. 12-13). De tre dele har meget forskellig karakter. Prologens formål er at vise, at jagt er noget guddommeligt og derfor en værdig beskæftigelse. Jagten blev opfundet af Apollon og Artemis, der videregav kundskaben herom til kentauren Keiron som belønning for hans retfærdighed. Xenophon opremser hele 21 mytologiske helte, der alle blev uddannet i jagt af Keiron og i kraft af deres kendskab til jagt var i stand til at frelse de græske bystater i farefulde situationer. Derfor

-
4. I slutningen af 1800-tallet var man meget skeptisk over for, at Xenophon skulle være værkets forfatter, e.g. L. Radermacher (1896) og E. Norden (1898). Det samme var senere H.R. Breitenback (1967) i sin RE-artikel, og Rainer Nickel (1979) medtager slet ikke *Hundejagten* i sin Xenophonmonografi. Meewaldt (1911) mente, at værket oprindeligt var skrevet af Xenophon, men senere revideret og suppleret af en udgiver.
 5. Gray (1985) har givet overbevisende argumenter for, at skriftet stammer fra Xenophons hånd. Cf. Anderson (1985) 161; Jaeger (1945) 3; 329, n. 30. Marchant (1925) xxxvi-xliii. Delebecque (1970) 33 siger, at problemet slet ikke eksisterer og er spild af blæk.
 6. E.g. Delebecque (1970) 33-35.

bør de unge heller ikke se ned på jagt eller anden uddannelse, for jagt er god træning til krig, og man lærer at tænke, tale og handle rigtigt.

Den praktiske vejledning i jagt udgør det meste af *Hundejagten* og består af en lang række beskrivelser og gode råd om stort set alle aspekter af hundejagt. Kapitel 2-9 er en meget præcis beskrivelse af harejagt. Her forklarer Xenophon, hvordan de bedste jagtnet skal være lavet, hvordan de skal sættes op, hvilken slags hunde man skal bruge, hvordan de skal se ud, hvilke navne de skal have, hvilke jagtråb man skal bruge, hvordan haren ser ud og opfører sig, hvordan man forfølger den under jagten, hvor og hvornår det (ikke) er godt at jage osv. Kapitel 10 er derimod en omhyggelig beskrivelse af den livsfarlige vildsvinejagt, der foregik med spyd, mens kapitel 11 fungerer som et lille appendix om jagt på endnu farligere dyr som løver, leoparder, lossere, pantere, bjørne m.v.

Epilogen er delt i to dele. Den første del (kap. 12) er en lovprisning af jagten. Xenophon opregner alle de fordele, som jagt giver: en sund krop, et godt syn og en god hørelse. Jagt udsætter alderdommen og er den bedste uddannelse til krig, fordi en jæger lærer at være udholdende, modig og at kæmpe godt. Nogle påstår, at jægerne forsømmer deres hjem, men det er omvendt, da jægerne netop forbereder sig til krig og dermed til at forsvare både deres egne og andres hjem. Jagt er faktisk den eneste nyttige fornøjelse (*hēdonē*) for unge mænd og en vigtig del af deres uddannelse (*paideía*). Ved at gå på jagt oplæres de unge i at arbejde hårdt, at beskytte staten og sandheden selv – modsat de dovne, der forfalder til skadelige fornøjelser, har en ond natur og ikke retter sig efter lovene. De, der derimod vænnes til hårdt arbejde, har muligheden for at opnå fremragende egenskaber (*aretē*). Årsagen til, at nogen ikke gør det, men forfalder til skadelig fornøjelse er, at gudinden *Aretē* er usynlig. Var hun ikke det, ville det være tydeligt, at hun iagttager os mennesker hele tiden, og man ville anstrenge sig mere for at udøve noget godt, både i ord og i handling.

Den sidste del af epilogen (kap. 13) er rettet mod samtidens sofister, der påstår at undervise i *aretē*, og mod deres uforståelige og unyttige skrifter. Der er, siger Xenophon, aldrig kommet noget godt menneske ud af at lytte til sofisterne, og det er spild af tid at læse, hvad de skriver. Xenophon indrømmer, at han er en amatør (*idiōtēs*), men han ved, at det bedste er at lære "det gode" (*agathón*) af sin egen

natur, det næstbedste at lære det af én med forstand herpå! Xenophon forklarer, at han selv ikke formulerer sig som en sofist og heller ikke vil prøve på det, for uddannelse består ikke af ord/udtryk (*onómata*), men derimod af forståelse/indsigt (*gnōmai*). Hans formål med at skrive har ikke været at gøre folk til sofister, men derimod at gøre dem vise og gode. Og han ønsker, at de ting, han skriver, ikke bare skal forekomme brugbare, men faktisk være det – for evigt. Undgå sofisterne og se ikke ned på filosofterne. Sofisterne jager de unge og rige, mens filosofterne er venner med alle. Misund ikke politikerne, som er korrupte og til ingen hjælp for staten i krig pga. deres dårlige fysik. Jægerne er i god form og ofrer deres liv for borgerne, idet de angriber de vilde dyr, mens politikerne angriber deres egne venner. Det fortælles, at guderne både holder af jagt og af at være tilskuere hertil. De unge, som retter sig efter Xenophons råd, vil altså blive iagttaget af guderne. Og alle, som har elsket jagt, er blevet gode, selv kvinder, fx Atalanta og Prokris.

Værket indeholder strengt taget ikke blot tre, men hele fire forskellige dele (idet epilogen er delt i to). Overordnet kan man sige, at to forskellige genrer er blevet kombineret, dels en moraliserende del (prologen og epilogen), dels en teknisk del (den lange beskrivelse af hundejagt). Denne kombination har tidligere fået forskere til at mene, at der ingen sammenhæng var i værket, og at Xenophon umuligt kunne være forfatteren.⁷ Vivienne Gray har i dag i en artikel fra 1985 med overbevisende argumenter søgt at påvise kohærens mellem de enkelte dele. Hun peger på det fælles træk for prolog og epilog, at forfatteren begge steder opfatter sig selv som en lærer ved gentagne gange at bruge ordet *parainō* (jeg råder til). Dette placerer ifølge Gray⁸ værket inden for den litterære genre, Isokrates kalder *parainesis*-genren, hvori forfatteren opfordrer de unge til en bestemt livsførelse og giver en række gode råd og formaninger i samme forbindelse. For det andet, peger Gray på, er der i epilogen (*Cyn.* 12.12) en direkte reference tilbage til Keiron, der nævnes i prologen, samt indirekte hentydninger til guderne, der ligeledes nævnes i prologen og derfor

7. E.g. Mewaldt (1911) 70–92. Se også note 4.

8. Gray (1985) 159 foreslår genredefinitionen *parainesis* af *Hundejagten* med henvisning til Isokrates' værk *Til Demonikos* (cf. *Isok. Dem.* 5), der bruger dette ord som betegnelse om sit værk. Gray peger på, at Isokrates bl.a. karakteriserer genren som rådgivning til unge mænd, hvilket netop er tilfældet i *Hundejagten*. Desuden bruger Xenophon i værket mange gange ordet *parainō* (jeg råder til).

forudsætter dens eksistens. Prolog og epilog må altså tilhøre samme værk. Dette forklarer godt nok ikke, hvordan disse to moraliserende dele hænger sammen med den lange tekniske beskrivelse af hundejagten, men Gray gør opmærksom på, at en lignende komposition findes i Hesiods *Værker og dage*, der også er en sammenstilling af en moraliserende og en teknisk del. Den første del af Hesiods værk (v. 1-382), hvor han retfærdiggør beskæftigelsen med landbrug over for sin bror Perseus, er moraliserende svarende til Xenophons retfærdiggørelse af hundejagt i prologen og epilogen i *Hundejagten*. Den efterfølgende del af Hesiods værk (v. 383–617) er en praktisk instruktions-del om landbrug svarende til den praktiske del af *Hundejagten*.⁹ Gray konkluderer derfor, at Hesiods *Værker og dage* er en arketype for *Hundejagten*, da begge værker netop udgør en sammenstilling af forskellige genrer, men samtidig er en enhed.

Vivienne Grays artikel har været det sidste indlæg i den lange diskussion om, hvorvidt der er sammenhæng i *Hundejagten*, og hvem værkets forfatter er. Hun argumenterer overbevisende både for værkets enhed og for Xenophon som forfatter, men hverken hun eller – mig bekendt – andre, har forklaret, hvorfor værket er så sammensat, og hvad formålet med det mon kan være. Er det blot et aristokratisk kuriosum, der skal læses hjemme i lænestolen af den jagtinteresserede, eller er det noget, der skal omsættes til praksis? Og hvorfor i alverden optræder der moraliserende afsnit om sofister i et værk om *Hundejagt*? Lad os se lidt på det.

Jagtdelen (kap. 2-11) er den centrale og længste del af værket – prologen og epilogen fungerer som en slags appendices hertil. Denne praktiske beskrivelse af jagt har form som en *tékhnē* i stil med andre værker inden for denne genre.¹⁰ Det meste af denne del handler om harejagt, som var den almindeligste form for jagt i det antikke Grækenland, mens jagt på vildsvin, rå- og dådyr kun forekom ved mere specielle lejligheder – for ikke at tale om jagt på endnu farligere dyr som løver og

9. Gray påpeger slående ligheder i de to værkers detaljer, fx beskrivelsen af landmandens og jægerens påklædning (*Værker og dage* v. 391ff; *Hundejagten* 6.5) ml. pløjemanden og netholderen (v. 441ff; 2.3) mv. Gray (1985) 160-1.

10. E.g. Xenophons *Om Ridekunst*, Hesiods *Værker og dage* og formentlig Protagoras' tekniske værker (cf. Diog. Laert. *Protagoras* 4; Platon *Sofisten* 232d).

bjørne.¹¹ Jægeren, der skulle på harejagt, havde et hundekobbel med sig og fulgtes med en netholder (en slave), der bar og opsatte en række lange net i jagtområdet.¹² Meningen var, at når hundene forfulgte haren, ville den løbe ind i et af nettene og på den måde blive fanget, hvis ikke den inden da var blevet snuppet af en hund. For at give et indtryk af, hvilken karakter denne praktiske del af *Hundejagten* har, følger her Xenophons beskrivelse af, hvordan harejagt finder sted:

[*Cyn.* 6.11-20] Jægeren skal gå ud til jagtområdet iført let påklædning samt sko, med en kølle i hånden og i selskab med netholderen. De skal være stille, når de nærmer sig jagtområdet, så de ikke risikerer, at en eventuel hare i nærheden hører dem og skræmmes væk. Hundene skal bindes til et træ, hver hund for sig, så de på den måde let kan slippes løs igen. Dernæst skal jæger og netholder opsætte både jæger- og fangenet på den måde, som jeg har beskrevet tidligere. Når det er gjort, skal netholderen blive her og holde vagt, mens jægeren selv skal tage hundene med sig og gå frem til jagtområdet. Når han har lovet Apollon og jagtgudinden Artemis en del af byttet, skal han løse den af hundene, som er bedst til at følge et spor. Om vinteren skal det være ved solopgang, om sommeren før daggry, og på de andre årstider skal det være midt imellem disse to tidspunkter.

Hvis hunden får færten af et spor i virvaret af forskellige lugte, skal jægeren slippe en hund mere af sted. Hvis sporet fortsætter, skal han sende de andre hunde afsted én efter én med korte intervaller. Han skal selv følge roligt efter og råbe lidt til hundene med deres navne - uden dog at overdrive, så de ikke for tidligt bliver alt for ivrige. Hundene løber af sted fulde af glæde og livskraft. De prøver at skelne mellem de forskellige spor, som de plejer; nogle spor er dobbelte eller tredobbelte; fremad går det - efter samme spor eller på tværs af dem. Nogle af sporene krydser hinanden, andre fører omkring, ligeud eller drejer, nogle er tætte, andre spredte, nogle tydelige, andre utydelige. Hundene overhaler hinanden i fuld fart, logrer med halerne, ørerne hænger ned mod jorden og øjnene stråler. Det er let for jægeren at se, når hundene har fundet haren, for så logrer de ikke bare med halen, men med hele krop-

-
11. Anderson (1985) 31. Xenophon tager det for givet, at jagt umiddelbart forstås som harejagt, for i afsnittet om harejagt går der lang tid, inden han overhovedet nævner haren, mens han i de øvrige jagtafsnit indleder med en beskrivelse af det dyr, der skal jages (ibid.).
 12. Jagtskener er afbildet på mange vasemalerier, både etruskiske og græske. For et eksempel på harejagt med jagtnet, se figur 1.

pen. De farer aggressivt fremad, overhaler hinanden for at komme forrest, løber energisk af sted i flok, stimler sammen, splittes, og farer afsted igen. Til sidst finder de harens bo og sætter efter den. Haren farer op med et sæt og flygter af sted fra hundenes larm og gøen. Når jagten begynder, skal jægeren råbe: "Kom så, hunde, kom så, godt, dygtige hunde, meget fint, hunde." Han skal vikle sin klædning om armen, samle sin kølle op og sætte efter haren, men uden at prøve at indhente den, det er umuligt. Men selv om haren hurtigt er ude af syne, vender den som regel tilbage til det sted, hvor man fandt den. Jægeren skal så råbe til netholderen, "Ram den så, slave, ram den, ram den."¹³ Og netholderen skal signalere, om haren er blevet fanget eller ej.

Hvis haren fanges første gang, skal man kalde hundene sammen og sende dem af sted efter en ny. Hvis haren derimod ikke fanges, skal man skynde sig efter - og uden at give op, men holde ud af alle kræfter. Hvis hundene så igen finder haren og genoptager forfølgelsen, skal man råbe: "Meget fint, meget fint, hunde, efter den, hunde." Hvis hundene løber så langt væk, at man ikke kan indhente dem, og man sakker så langt bagud, at man ikke engang kan se dem (selv om de måske løber omkring eller forfølger et spor lige i nærheden), er man nødt til at finde dem ved at spørge en eventuel forbipasserende: "Hej, har du set mine hunde?" Når man igen finder hundene, og de er på sporet af haren, skal man holde sig i nærheden af dem og heppe på dem, både ved at råbe hver af hundenes navne og ved at variere med så mange toner, man kan, høje, lave, korte og lange råb. Hvis jagten foregår i bjergene, skal man også råbe på denne måde: "Eua, hunde, eua, hunde." Hvis hundene ikke kan følge sporene, men løber henover dem, skal man kalde dem til sig: "Slut, hunde, slut."

Xenophons beskrivelse er omhyggelig og detaljeret, og der kunne gives mange andre eksempler på den præcision, der præger denne del af værket. Hvorfor er Xenophon så detaljeret? Steven Johnstone har argumenteret for,¹⁴ at *Hundejagten* ikke er en praktisk håndbog, men en form for guide til en aristokratisk livsstil med den begrundelse, at aristokrater ikke nedværdigede sig til hårdt arbejde. Det sidste er sikkert rigtigt, men det forklarer ikke de mange detaljer i værket. Hvis man blot

13. Netholderen er åbenbart også udstyret med en kølle, hvilket Xenophon ikke gør opmærksom på.

14. Johnstone (2010).

skal føre en aristokratisk tilværelse, behøver man ikke at vide, af hvilken slags tråd de forskellige jagtnet skal være lavet, eller hvordan de skal sættes op – bare for at nævne et par eksempler. Den mest sandsynlige forklaring på Xenophons omhu, som jeg kan komme på, er, at værket må være skrevet som en instruktionsbog til nogen, der ikke selv har erfaring med at gå på jagt. Derfor skal alle aspekter af jagten og alle tænkelige situationer med – selv hvis hundene løber væk! Tanken må være, at man skal kunne lære at gå på jagt ved at læse Xenophons bog om emnet. Denne forklaring understøttes af, at Xenophon i værket netop opfatter sig selv som en lærer over for læseren, og i det hele taget har hele den tekniske del af værket karakter af en lærebog – på samme måde som andre af Xenophons værker også er instruktionsbøger, fx *Om Ridekunsten*, der er en instruktionsbog til de uerfarne ryttere i det athenske kavaleri, og *Ryttergeneralen*, der er praktiske råd til kavaleriets leder. Og i disse to værker minder Xenophon gentagne gange om, at hans ord skal omsættes til praksis.¹⁵ Hvorfor skulle *Hundejagten* være anderledes? Det er efter min mening et protreptisk værk – en opfordring til at gå på jagt.

Næste spørgsmål melder sig hurtigt, nemlig hvorfor Xenophon vil undervise de unge i jagt. Det siger Xenophon ingenting om i den tekniske del af værket, så lad os se lidt på værkets øvrige dele. Man kan i første omgang bemærke, at prolog og epilog har slående ligheder med epideiktiske taler. Man kan sammenligne prologen med Isokrates' enkomion *Helene*. Isokrates forsvarer her Helenes skønhed ved at henvise til hendes guddommelige ophav – Zeus¹⁶ – og minder om, at den første, der forelskede sig i hende var ingen ringere end den attiske nationalhelte Theseus.¹⁷ Isokrates opregner så alle de bedrifter, som Theseus udførte. På samme måde henviser Xenophon i prologen til jagtens guddommelige ophav: den blev jo opfundet af Apollon og Artemis, og han opregner alle de helte (bl.a. Theseus), som Keiron uddannede i jagt.

15. E.g. *Om ridekunsten* 12.14. *Ryttergeneralen* 1.11.

16. Isokrates *Helene* 16.

17. Isokrates *Helene* 18.

Epilogen har også interessante isokratiske paralleller. Den første del (kap. 12) har en apologetisk karakter, også ligesom Isokrates' *Helene*, mens den sidste (kap. 13), der er rettet mod sofisterne, har slående ligheder med Isokrates' tale *Mod sofisterne*. Lad os først se på den første del af epilogen. Den er rettet generelt mod nogle unavngivne personer, der ikke bryder sig om jagt, ligesom Isokrates retter sin lovprisning over Helene generelt mod dem, der kritiserer hende. Desuden ligner denne første del af *Hundejagten*'s epilog (kap. 12) endnu mere et enkomion end prologen. Et eksempel er følgende:

[*Cyn.* 12. 1-9] Man får en sund krop, et godt syn og en god hørelse, man ældes langsommere, og jagt er den bedste uddannelse til krig. Man bliver ikke træt, når man går bevæbnet ad svært fremkommelige veje, for jagt har vænnet de unge til at klare anstrengelser. Man lærer at sove på et hårdt underlag og at vogte det sted, man får tildelt. Når der skal angribes, formår man både at rykke frem mod fjenden og samtidigt adlyde ordrer, fordi jagt har vænnet dem til dette [...]. Forfædrene indså, at jagt som den eneste af de unges fornøjelser uddanner dem i mange gode ting. Jagten gør de unge kloge og retfærdige, fordi de uddannes i sandheden. Forfædrene vidste nemlig, at deres succes i krig og andre anliggender skyldtes den slags mennesker. Og hvis de unge ønsker at beskæftige sig med andre fornuftige ting, er der intet til hinder for det, modsat hvis de forfalder til skadelige fornøjelser, som man ikke bør lære. Af den slags mænd dannes gode soldater og generaler, for anstrengelserne fjerner det grimme og overmodige fra deres karakter og giver dem lyst til at stræbe efter at opnå fremragende egenskaber (*aretē*). Dette er de bedste mænd, for de vil hverken finde sig i, at der begås forbrydelser mod staten eller se passivt til, mens landet ødelægges.

Bemærkelsesværdigt er det, at jagt betragtes som en form for uddannelse (*paideía*), der giver en række praktiske og moralske fordele i livet, ikke mindst dygtighed i krig. Det kan godt forstås konkret. Som bekendt var de græske bystater jævnligt i krig med hinanden, og da det var borgernes eget ansvar at holde sig i træning, kan *Hundejagten* altså opfattes som en række gode råd til, hvordan man holder sig i

form til denne opgave.¹⁸ Ligesom Xenophon i *Om ridekunsten* giver gode råd til, hvordan den menige rytter bliver i stand til at passe og ride på den hest, han skal bruge i det athenske kavaleri, må *Hundejagten* forstås som en vejledning i, hvordan man holder sig i form til krigstjenesten. Nøglen til succes er, at man vænnes til strabadser, og det gør man af jagt.

Men *Hundejagten* har en helt anden karakter end *Om ridekunsten*. I *Om ridekunsten* findes ikke skyggen af de moraliserende overvejelser, man finder i *Hundejagten*. Xenophon forklarer, at hårdt arbejde som jagt el. lign. gør folk mere retfærdige og lærer dem at adlyde lovene – modsat dem, der ikke vil underkaste sig hårdt arbejde og på alle måder har en ond natur. Hvad er meningen med dette? Mit bedste bud er, at Xenophon er inde i en diskussion om uddannelse (*paideía*), et ord der accentueres udtrykkeligt i epilogen. Både prologen og, især, epilogen har karakter af taler, og der er muligvis tale om et indlæg i en debat. Xenophon argumenterer for, at jagten er den bedste *paideía*, der får folk til at stræbe efter *aretē*. Hele denne apologetiske tone med opremsningen af alle jagtens fordele må ses som et forsvar for en opdragelsesform, Xenophon anser for truet – åbenbart som følge af en dalende moral, hvis man skal tro alle hans skældsord rettet mod dem, der ikke vil underkaste sig hårdt arbejde. Xenophon siger dog ikke direkte, hvem han i så fald diskuterer med. Til gengæld forklarer han årsagen til den dalende moral. Det skyldes nemlig, at gudinden *Aretē*, som tidligere nævnt, er usynlig:

[*Cyn.* 12.18] Det er klart, at alle stræber efter hende [*aretē*], men det kræver hårdt arbejde at opnå hende, derfor falder de fleste fra. Det er nemlig ikke klart, hvordan man kommer i besiddelse af hende, men tydeligt, at det er forbundet med hårdt arbejde. Hvis nu hendes krop kunne ses, ville folk måske ikke være så ligeglade med hende, vel vidende at ligesom de kunne se hende, kan hun også se dem. For når man iagttages af den, man elsker, gør man sit bedste og vil hverken sige eller gøre noget grimt eller ondt af frygt for, at den elskede skal se det. Men fordi folk tror, at de ikke iagttages af hende, gør de mange onde og grimme ting, netop fordi de ikke kan se hende. Men fordi hun er udødelig, er hun til stede overalt og respekterer dem, der har et godt for-

18. Forbindelsen mellem jagt og krig ses på nogle vasemalerier, se figur 2 og 3.

hold til hende, og ser ned på de onde. Men hvis folk vidste, at hun iagttog dem, ville de ikke have noget imod hårdt arbejde og den uddannelse, der er nødvendig for at opnå hende, og de ville komme i besiddelse af hende.

Det er interessant i sig selv, at vi her får Xenophons opfatte af *aretē*, nemlig som en usynlig gudinde, der iagttager alt, hvad mennesker foretager sig. De dovne ved ikke, at gudinden iagttager deres skadelige handlinger (= deres fornøjelser/*hēdonai*), og at de derfor aldrig kommer i besiddelse af hende. Det kræver nemlig hårdt arbejde, og hermed må menes netop den uddannelse, *paideia*, Xenophon har beskrevet i det foregående, nemlig jagt. Det er fristende at drage en parallel til et andet sted i Xenophons forfatterskab, nemlig sofisten Prodikos' fortælling om Herakles ved skillevejen i *Erindringer om Sokrates*.¹⁹ Her viser de to gudinder *Aretē* og *Kakía* sig for Herakles og beder ham vælge, hvilken af de to han vil følge på sin livsvej. Karakteristikken af de to gudinder svarer ret præcist til de to livsveje, Xenophon beskriver i *Hundejagten*, de hårdtarbejdende (jægerne), der stræber efter *aretē*, og de dovne, der forfalder til fornøjelser (*hēdonai*) og dermed til slethed (*kakía*).

Den anden del af epilogen (kap. 13) – angrebet på sofisterne – har slående paralleller med Isokrates' tale *Mod sofisterne*. Kapitlet indledes med disse ord:

[*Cyn.* 13] Jeg undrer mig over de såkaldte sofister, fordi de siger, at de underviser de unge i fremragende egenskaber (*aretē*), men i virkeligheden gør de det stik modsatte. For jeg har aldrig set noget menneske, som samtidens sofister har gjort god, og der er intet af det, de har skrevet, som kan gøre folk gode. Derimod har de skrevet meget om ligegyldige ting, der blot er tom fornøjelse og intet har med fremragende egenskaber (*aretē*) at gøre. Det er spild af tid at håbe på at lære noget af dem, tværtimod forhindrer de de unge i at lære noget nyttigt og underviser dem i stedet i dårlige ting. Derfor kritiserer jeg dem endnu mere. Når det kommer til det, de har skrevet, går min kritik på, at det hele blot drejer sig om at finde ord (*onómata*). Der er ingen ordentlig indsigt (*gnōmai*), som kunne uddanne de unge i retning af *aretē*.

19. Xenophon *Memorabilia* (*Erindringer om Sokrates*) 2.1.21.

Interessant ved dette stykke er i første omgang, at vi får Xenophons personlige syn på og kritik af sofisterne. Godt nok nævnes sofisterne ikke ved navn, så vi kan ikke identificere dem med sikkerhed, og dette vanskeliggøres yderligere af samtidens diffuse brug af ordene “filosof” og “sofist”.²⁰ Men da Xenophon tilhørte kredsen omkring Sokrates og i denne tekst faktisk ser ud til at optræde som sokratiker (mere om det nedenfor), er der umiddelbart ingen grund til at tro andet, end at de sofister, som Xenophon angriber, er den samme type omrejsende undervisere, som vi kender fra Platons forfatterskab. Kort sagt, dem vi plejer at kalde sofister. Desuden hører vi, at de underviser i ord (*onómata*), hvilket netop var en fællesnævner for dem, vi plejer at kalde sofister, trods deres mangeartede fag.²¹

Xenophons kritik af sofisterne må skyldes, at de netop tilbyder de unge en form for *paideía*, der er i modstrid med, hvad Xenophon opfatter som ordentlig *paideía*. I hvert fald stemmer de mere konkrete dele af hans karakteristik af de dovne i kapitel 12 overens med sofisterne i kapitel 13. Når Xenophon skriver, at man bliver retfærdig, lærer at rette sig efter lovene og uddannes i sandheden ved at gå på jagt, er det fristende på en eller anden måde at se dette som et svar til sofisterne, der satte disse emner til debat.

Xenophons kritik af sofisterne i *Hundejagten* har flere lighedstræk med Isokrates’ kritik i hans fingerede tale *Mod sofisterne*. Affattelsestidspunktet er formentlig næsten samtidigt, da Isokrates’ tale er skrevet som en programerklæring i forbindelse med åbningen af hans retorikskole i Athen netop omkr. 390 fvt.²² Emnet er også fælles – et angreb på sofisterne. Fælles er også, at begge forfattere betragter sig som en form for vejledere og fremlægger et bestemt syn på *paideía*, der fører de unge til *aretē*. Spørgsmålet er, om der er sammenhæng mellem de to fingerede taler. Xenophons’ indledende formulering “Jeg undrer mig over de

20. Der var som bekendt ingen fast brug af ordene *sofist* og *filosof*. I Xenophons og Platons værker er vi vant til at identificere sofisterne med Sokrates’ modstandere, som var omrejsende undervisere, ofte i retorik, men fra Aristophanes’ *Skyerne* ved vi, at Sokrates af nogle blev opfattet som sofist. Og retorikeren Isokrates sagde, at han gav undervisning i filosofi!

21. Haastrup og Simonsen (1984) 9-10.

22. Andersen/Haastrup (1986) 53.

så kaldte sofister..” ligner et sted i Isokrates’ tale (*Mod sofisterne* 12): “Jeg undrer mig, når jeg ser dem, der påstår at have elever.”²³ Man kan derfor tænke sig, at Xenophon med sin formulering måske vil hentyde til Isokrates’ tale. Hvorfor det i så fald? Formentligt fordi Xenophon nødvendigvis måtte opfatte Isokrates som sofist (selv om han kaldte sig selv “filosof”), og Xenophons kritik af sofisterne kan altså samtidigt forstås som en kritik af Isokrates. Isokrates havde i sin tale *Mod sofisterne* indlagt formuleringer, der kunne være hentydninger til Platon og nogle af Sokrates’ mere diskussionsivrige elever.²⁴ Xenophons kritik af sofisterne kan opfattes, ikke kun som en kritik af sofisterne, men også som et svar til Isokrates fra Sokrateseleven Xenophon. Modsætningsforholdet mellem de to kommer bl.a. til udtryk i deres syn på viden. Isokrates skriver følgende herom i *Mod sofisterne*:

Jeg vil nemlig mene, at det ikke er forbundet med større vanskeligheder at skaffe sig viden om de forskellige [retoriske] former, vi gør brug af, både når vi fremfører og når vi udarbejder vore taler, blot man lægger sin uddannelse (*paideia*) i hænderne på – ikke på den slags som slår om sig med letsindige løfter – men på folk, der ved noget om disse ting.²⁵

Isokrates hentyder til, at man i stedet for at følge sofisterne, der lover mere end de kan holde, skal følge hans undervisning og uddannelse (*paideía*) og ad den vej opnå viden. Hos Xenophon finder vi følgende bemærkning:

[*Cyn.* 13.4-7] Jeg selv er blot en amatør (*idiôtēs*), men jeg ved, at det bedste er at lære det gode af sin egen natur, det næstbedste at lære det af nogle med forstand herpå, ikke af nogle fuskere, der underviser i et eller andet fag (*tékhne*). Det er muligt, at jeg ikke bruger de samme ord, som en sofist ville gøre. Men jeg prøver heller ikke på det. Jeg prøver at formulere en forståelse af, hvad der kræves af ordentligt uddannede mennesker (*pepaideuménoi*.) for at opnå fremragende egenskaber (*aretē*). For uddannelse (*paideía*) består ikke af ord (*onómata*), men af forståelse (*gnōmai*), hvis det ellers er rigtig forståelse.

23. Cf. Philips/Willcock (1999) 165.

24. Andersen/Hastrup 203 n. 2.

25. Oversættelse ved Andersen/Hastrup (1986) 58 (*Mod sofisterne* 16).

Mange andre end mig selv kritiserer sofisterne – ikke filosoferne – for blot at vide noget om ord og uden at have nogen indsigt (*noēmata*) . [...] Jeg selv har netop formuleret mig, som jeg har gjort, for at det, jeg har skrevet, skal blive godt, ikke for at gøre folk til sofister, men for at gøre folk vise og gode. Jeg ønsker ikke, at det, jeg skriver, kun skal fremstå anvendeligt, men at det faktisk er det, og at det for altid må forblive uimodsagt.

Ifølge Isokrates kan man opnå viden ved at finde den rette lærer (ham selv), mens Xenophon forklarer sokratisk (og anti-isokratisk), at sand viden kommer indefra, evt. med hjælp fra en med forstand herpå. Man kan ikke opnå sand viden hos nogen, der underviser i et fag (*tékhne*).

Interessant ved denne passage fra *Hundejagten* er ikke mindst, at vi her får Xenophons selvopfattelse. Han indrømmer, at han er en sproglig amatør (*idiōtēs*) i forhold til sofisterne (og måske Isokrates). Men Xenophon har ikke noget ønske om at skrive ligesom dem, hvis undervisning blot består af ord. Han vil skrive forståeligt om, hvordan man med den rette *paideía* opnår *aretē* - og det, han skriver, skal ikke være til diskussion, men være praktisk anvendeligt og eksistere for evigt. Dette er altså formålet med *Hundejagten*, en opfordring til en mere traditionel form for uddannelse end den, der tilbydes af sofisterne og formentlig Isokrates – og Platon.

Hundejagten har samlet set til formål at inspirere de unge til at dyrke jagten som en grundlæggende del af deres *paideía*. Isokrates ville med sin tale *Mod sofisterne* distancere sig fra samtidens sofister, som han anså for uduelige, og samtidig præsentere sit eget syn på uddannelse. Xenophon vil – tror jeg – det samme, men hans kritik af sofisterne er måske også rettet mod Isokrates, der i Xenophons øjne nødvendigvis måtte være sofist. Det er måske grunden til, at epilogen (Xenophons kritik af sofisterne) ligner Isokrates' tale. Det er et forsvar for en mere traditionel, praktisk *paideía* (inkluderende jagt) end den, både sofisterne og Isokrates tilbyder de unge.

Prologen argumenterer for, at jagt er en guddommelig beskæftigelse med herlige helte som eksempler. Jagtdelen er den praktiske instruktion for unge i, hvordan man bærer sig ad med at gå på jagt. Og epilogen annoncerer, at der her er

tale om et indlæg i debatten om uddannelse i Athen. Overordnet repræsenterer *Hundejagten* dermed den gruppe af grækere, der var bekymrede over sofisterne og deres undervisning og mente, at sofisterne ved at problematisere de traditionelle værdier, endda i et (for nogen) meget ejendommeligt sprog, undergravede samfundet og fordærvede de unge. Det er disse to sammenstødende tendenser i græsk åndsliv, der ser ud til at være hele baggrunden for *Hundejagten*.

Men udover at være et indlæg i den uddannelsesmæssige debat i Athen, får vi også noget at vide om Xenophon selv, fx hans formål med at skrive. Xenophon forklarer sokratiske, at det er at gøre folk vise og gode, og at det, han skriver om, skal kunne omsættes til praksis. Selv om Xenophon her formentlig tænker på *Hundejagten*, kan man spørge, om der ikke er tale om en mere generel erklæring. Bemærkningen om, at han skriver om et emne, der skal omsættes til praksis, behøver ikke at begrænse sig til *Hundejagten*. Det er værd at huske på, når man næste gang læser et værk af Xenophon.

rasmus.gottschalck@skolekom.dk

Figur 1: Attisk vase fra ca. 680 fvt. På låget ses hunde, harer og jagtnet. Staatliche Antikensammlungen i München.

Figur 2 Chigi-vasen (korinthisk oinochoe; 650-640 fvt.). Øverst hoplitter, midterst ryttere, nederst hundejagt. Villa Giulia i Rom.

Figur 3 Udsnit fra Chigi-vasen. Nederst hundejagt.

Bibliografi

Tekstudgaver og oversættelser af Hundejagten

Delebecque, Edourd *Xénophon L'art de la chasse, texte établi et traduit* Les Belles Lettres (L'association Guillaume Budé). Paris 1979.

Marchant, E.C *Xenophontis opera omnia V* Oxford Classical Texts. Oxford 1966.

Marchant, E.C *Xenophon Scripta Minora*. Loeb Classical Library 1925.

Philips, A.A/ Willcock, M.M *Xenophon & Arrian on Hunting (Kynegetikos) Edited with an Introduction, Translation and Commentary by*. Aris & Philips, Warminster 1999.

Waterfield, Robin/ Cartledge Paul *Xenophon: Hiero the Tyrant and other Treatises*. Penguin Books, London 1997.

Øvrig litteratur

Andersen, Ø. & Hastrup T. *Isokrates: fire taler*. Platonselskabets skriftserie 10. Museum Tusulanums Forlag, København 1986.

Anderson J.K. *Hunting in the Ancient World*. University of California Press. California 1985.

Breitenbach, H.R. 'Xenophon von Athen,' *RE IXA* (1967) 1569-2052.

Barringer, J.M. *The Hunt in Ancient Greece*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore 2001.

Gray, V.J. 'Xenophon's Cyngeticus,' *Hermes* 113 (1985) 156-172.

Haastrup, G. & Simonsen, A. *Sofistikken*. Akademisk Forlag, København 2009.

Jaeger, W. *Paideia* bd. III. Berlin 1947.

Johansen, H.F. *Fri Mands Tale. Græsk litteratur indtil Alexander den Stores tid*. Centrum, Århus 1984.

Johnstone, S. i Vivienne Gray (ed.), *Xenophon. Oxford Readings in Classical Studies*. Oxford University Press, Oxford & New York 2010.

Mewaldt, J. 'Die Composition des Xenophontischen Kynegetikos,' *Hermes* 46 (1911) 70-92.

Nickel, R. *Xenophon*. Erträge der Forschung 111. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1979.

Norden, E. *Die Antike Kunstprosa*. Leipzig 1898.

Radermacher Ludwig 'Über den Cynegeticus des Xenophon,' *Rheinisches Museum* 51 (1896) 596–627 & 52 (1897) 13-41.

Tortzen, Chr. G. *Antik Mytologi*. Hans Reitzels Forlag, København 2009.